

Recension: Joseph D. Lewandowski, Milan Znoj (eds.), *Trust and Transitions: Social Capital in a Changing World*, Cambridge, Cambridge Scholars Publishing, 2008, 340 pp.

Diana Turcu

**ANNALS of the University of Bucharest
Philosophy Series**

Vol. LVII, no.1, 2008
pp. 148 – 149.

**ANALELE
UNIVERSITATII
BUCURESTII**

a avut implicații religioase și că a generat la început în orașele italiene o religie proto-Puritană : Humiliati. De aceea, Stark conchide, radical, că protestantismul nu încuraja o dezvoltare a capitalismului ci era o reacție negativă față de acesta. Mai mult, pornind de la orașele din Nordul Italiei, capitalismul s-a dezvoltat și în alte zone din Europa, unde exista un grad sporit de libertate individuală: Flandra, Olanda și Anglia. Din cauza unui context politic dictatorial nu a avut deloc succes în Franța și Spania. Această paralelă între economia liberă din Italia, Anglia și Flandra și cea planificată, din Franța și Spania ne arată încă de foarte devreme, din Evul Mediu, ce rezultate pot obține fiecare dintre ele și ce limite are o economie planificată.

Este importantă aici distincția pe care o face între gândirea religioasă rațională practică de teologi precum: Augustin, Toma de Aquino, Quintus Tertullian, Clement de Alexandria, și gândirea religioasă comună, care este necritică și adesea irațională. Astfel că chiar dacă, inițial, negustoria era blamată, biserica o tolera, o încuraja și încerca, prin metoda analizei raționale să justifice activitatea negustorilor. Asta e și marele merit pe care Stark îl atribuie Bisericii Catolice de-a lungul timpului: și-a adaptat mereu doctrina la evoluția socio-economico-culturală a epocii în care s-a regăsit.

Foarte interesantă este și construcția cărții. Autorul, pentru a-și construi poziția, folosește argumente filosofice, economice, politice, îmbinate cu o atentă analiză istorică. Cartea abordează foarte multe nivele de discuție și propune o schimbare radicală de perspectivă. În primul rând, compară religia creștină cu Islamul și Iudaismul și identifică diferențele pe care el le consideră, ca fiind esențiale, în atitudinea pe care Europa vestică l-a avut față de regiunile, în care celelalte religii au fost practicate. Cartea propune, de asemenea, o schimbare de perspectivă cu privire la Evul Mediu, adesea considerat ca fiind o perioadă întunecată și de stagnare economică și culturală. Stark susține chiar opusul și face o descriere detaliată a inovațiilor din acea perioadă, care au avut o contribuție importantă pentru îmbunătățirea condițiilor de viață. Pe lângă o comparație între evoluția economică din Franța, Spania pe de o parte și restul regiunilor capitaliste, autorul analizează și modul în care coloniile au reflectat ulterior aceste diferențe economice. Aceste diferențe justifică evoluția impresionantă a Americii de Nord, colonizată de purtătorii capitalismului englez, și stagnarea economică a Americii de Sud, care a moștenit obiceiurile economice spaniole și portugheze.

Cartea propune o restaurare a religiei și încearcă să estompeze opoziția actuală între religie, știință și societatea modernă. Deși Stark vrea să arate că există diferențe fundamentale între catolici și protestanți în tratarea problemelor economice, capitoul care se ocupă cu analiza economică a Americii semnalează cititorului atent că, de fapt, diferențele sunt insignifiante.

LIVIA TINCA

Joseph D. Lewandowski, Milan Znoj (eds.), *Trust and Transitions: Social Capital in a Changing World*, Cambridge, Cambridge Scholars Publishing, 2008, 340 pp.

Lucrarea *Trust and Transitions: Social Capital in a Changing World* cuprinde studii asupra capitalului social prezentând dezvoltarea capitalului social în câteva țări post-comuniste (Cehia, Serbia, Muntenegru, România). Lucrarea editată de Joseph D. Lewandowski și Milan Znoj, elaborată în cadrul Grupului pentru Cercetarea Capitalului Social (Social Capital Research Group), abordează probleme de actualitate legate de influența capitalului social în societățile democratice: cum influențează capitalul social dezvoltarea economiei de piață? Ce rol are încrederea în cooperarea socială: favorizează dezvoltarea economică la nivelul întregii societăți sau o polarizează, prin generarea unor rețele sociale închise, exclusiviste, contribuind la accentuarea stratificării sociale? Cum este creat capitalul social și cum poate fi redistribuit?

Analiza teoretică a noțiunii de capital social, înțelesă în sens larg ca ansamblu al rețelelor sociale bazate pe încredere, este dublată de cercetări empirice ce au ca scop evidențierea particularităților

instituțiilor sociale din țările aflate în tranziție și examinarea comparativă a relației dintre democrație și capital social. Analiza capitalului social este realizată pe baza celor trei direcții de cercetare dominante în teoria capitalului social. O primă direcție de cercetare este cea economică, bazată pe teoria alegerii raționale, reprezentative fiind lucrările lui Gary Becker și cele ale lui James Coleman, direcție care vizează politicile de dezvoltare economică. A doua direcție este cea critică, de inspirație marxistă, în care teoriile despre grupurile sociale, stratificarea și conflictul social sunt aplicate studiului empiric al practicilor socio-culturale, direcție conturată în lucrările lui Pierre Bourdieu. Cea de-a treia direcție în studiul capitalului social, al cărei promotor este Robert Putnam, este cea democratică unde capitalul social este o componentă de bază a democrației.

Studiile cuprinse în prima parte a cărții abordează variate probleme specifice țărilor aflate în tranziție: dezvoltarea rețelelor sociale informale, corupția, modificarea relațiilor sociale în perioada post-comunistă (rolul încrederii și solidarității civice în consolidarea instituțiilor democratice), stratificarea socială. Rețelele sociale informale, apărute la nivel micro-social (în interacțiunile dintre indivizi), sunt interpretate ca mod de a economisi costurile de tranzacție. O întrebare centrală este cât din rețelele sociale informale, al căror rol era deosebit de important în comunism, se păstrează în perioada post-comunistă și cum influențează aceste rețele încrederea cetățenilor în instituțiile statului. Studiul realizat de Eric M. Uslaner, „Coping and Social Capital: The Informal Sector and the Democratic Transition”, prezintă cazul României ca stat în care rețelele informale au în continuare o mare importanță. Partea a doua a cărții cuprinde studii privind dezvoltarea societății civile și a capitalului social în Cehia post-comunistă.

Scopul lucrării este de a deschide un dialog asupra perspectivelor opuse de înțelegere a capitalului social: pe de o parte, perspectiva conform căreia există o legătură causală între capitalul social (încrederea socială) și dezvoltarea economică a democrațiilor de piață, iar pe de altă parte, perspectiva critică în teoria capitalului social, care relevă inegalitățile generate de dezvoltarea unor rețele sociale exclusiviste.

DIANA TURCU